

Wanhat reseptit

Vanhat reseptit

- Kirjallinen värjäystieto melko vähäistä
- Tieto kulki mestarilta oppipojalle
- Jokaisella värjärimestarilla omat reseptit
- Ammattisalaisuudet = elanto
- Kansan tieto suullisena perintönä

Vanhat reseptit

- Rahvaan värjäyskulttuurista vähän tietoa
- Vain värjärit saivat koskea väriaineisiin
- Monissa paikoin tavallisen kansan pukeutumista ja värien käyttöä säädeltiin lain ja säädöksin
- Teollistuminen > värjäystaidon hiipuminen

Wanhat reseptit

(Rembert Dodoens)
Rembertus Dodonaeus:
Cruijdeboeck 1554

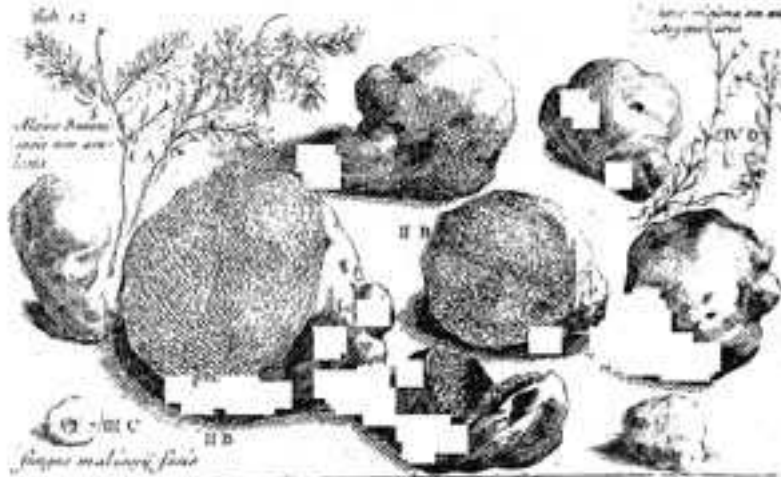
Manhat reseptit

Rariores, nondum exhibitæ.

23

Fungus Siculus subcærulea pulpa, arillis flavis refertus.

F Ungum hunc globosa figura, nonnunquam ovata, crescentem vidimus, nucis Juglandis magnitudine. Breviori &

Fungus subcærulea pulpa arillis flavis donatus

crasso *Pediculo* terræ cohæret, *Cuteque* tegitur rugis quibusdam atque tuberculis exasperata, adeoque dura & crassa, ut corium representet; *Pulpa* alioquin interiore, inchoata maturitate, subcærulea, absoluta *arillis* compluribus flavis referta. Hujus coriacei corticis decocto *Mesianenses* mulierculæ pannos lanasve subpurpurascente colore inficiunt. Autumni exitu mense Martio colligitur esui aptus, ubi & *Catatumphuli* nomine notus.

Fungus

Paolo Silvio Boccone:
Museo di piante rare della Sicilia, Malta, Corsica, Italia, Piemonte, e Germania (1697)

- Maininta hernekuukusesta

Vanhat reseptit

- Leydenin papyrus, n. 300
- 91. Alkannan kiinnitys: Lampaan virtsaa, tai mansikkapuun marjoja, tai villikaalia samalla tavalla.
- 100. Toinen tapa (värjätä purppuraa). Ota alkannan yläosan mehua ja uunissa paahdettu väriomena. Jauha, sekoita pieneen määrään kuparia, sekoita mehun kanssa, keitä ja tee purppurainen väriaine.

Vanhat reseptit

- Tukholman Papyrus (Papyrus Graecus Holmiensis) (n. 300-400)
- *88. Alkannan liotus. Liota öljyyn, veteen ja pähkinöihin. Paras aine on kuitenkin kamelin virtsa. Tämä tekee alkannasta valon- ja käytön kestäväää.*
- *118. Kullanväri kylmävärjäämällä. Ota saflorin kukinto ja härän silmä, murskaa ne yhteen ja laita veteen. Laita villa veteen ja suihkuttele vedellä. Nosta villa pois, anna ilman vaikuttaa ja käytä.*

Vanhat reseptit

- *105. Tummansinistä: laita talentti (34 kg) morsinkoa putkeen, joka on auringossa ja jonka tilavuus on vähintään 15 metretesiä (n. 600 litraa) ja painele sisään hyvin. Kaada virtsaa, kunnes morsinko peittyy ja anna olla auringon lämmössä, mutta seuraavina päivinä sekoita auringossa, kunnes se kostuu hyvin. Tätä täytyy tehdä kolme päivää yhteensä.*

Vanhat reseptit

- 126. Toinen (purppura). Tietty punainen okra liotettuna etikkaan tuottaa purppuran.
- 130. Villan värjääminen tummankeltaiseksi, niin että se näyttää kuin olisi sen värinen. Jauha kullanväristä lyijykeltaista hienoksi ja laita sitä puhtaaseen astiaan yhdessä kalkin kanssa, lyijyä neljä kertaa enemmän. Kaada sadevettä kunnes aineet peittyvät, sekoita läpikotaisin. Huuhtelee villa etukäteen ja laita sekaan. Ajan myötä se saa toisen värin, ja näyttää kuin olisi luonnollinen ja kaunis.

Vanhat reseptit

- Innsbruckin käsikirjoitus (n. 1330)
- *Musta.* Ota vihreitä pähkinänkuoria, jauha ne ja anna mädäntyä seitsemän päivää (savi-? kivi-?) astiassa, ja niin syntyy musta väriaine.
- *Punaista.* Ota rapuja, keitä hyvin ja heitä pois kaikki kuoria lukuunottamatta. Jauha hyvin, ja siilaa kankaan läi ja sekoita hyvin alunan kanssa, silloin tulee väri punaiseksi; jos halutaan tehdä tummempaa lisätään siihen espanjanvihreää.

Vanhat reseptit

- *Keltainen. Kuka haluaa tehdä keltaista, ottaa orpimenttia, sekoittaa sen alunaan, keittää kalkkivedessä (etikkavedessä?) ja värjää sillä.*
- *Vihreä. Otetaan seljaa, keitetään alunavedessä, siitä tulee vihreä väri ja myös musta, jos siihen sekoitetaan vähän mustaa.*

Vanhat reseptit

- *Segreti per Colori (Värien salaisuudet) 1400-l*
- *333. Nahkojen värjääminen vihreäksi. Ota kypsiä orapaatsaman marjoja ja laita kattilaan, lisää saman verran etikkaa, eli, saman verran kuin marjat painavat, ja anna sen kiehua vähän, ja sitten siilaa pellavakankaan läpi, ja kaada lasitettuun vaasiin, ja kun haluat käyttää sitä, ota nahat, ja levitä väri niiden päälle maaliharjalla, ja ne tulevat vihreiksi, ja voit säilyttää tätä väriä koko vuoden, jos se säilytetään hyvin suljettuna.*

Vanhat reseptit

- *366. Langan värjäys bresiljalla. Ota bresiljaa, keitä se vedessä niin kauan kuin on mielestäsi tarpeeksi, ja sitten ota lanka ja käsittele se hyvin väriomenalla; jälkeinpäin pese puhtaassa vedessä, sitten alunoi se, ja anna kuivua melkein kuivaksi; lämmitä bresilja ja kasta lanja useita kertoja väriaineeseen värjätäksesi sen, ja kuivaa hyvin varjossa.*

Wanhat reseptit

- Frencken, Herman Gerard Theodoor T'Bouck van Wondre (Hollanti 1513)
- Vuonna 1583 englanniksi: *A profitable booke declaring dyvers approoved remedies, to take out spottes and staines, in Silkes, Velvets, Linnen and Woollen Clothes. With divers colours how to die Velvets and Sylkes, Linnen and woollen, Fustian and Threade. Also to dresse Leather, and to colour Felles. How to Gild, Grave, Sowder, and Vernishe. And to harden and make softe Yron and Steele. Very necessarie for all men, specially for those which hath or shall have any doinges therein: with a perfite table hereunto, to finde all things readye, not the like revealde in English heeretofore.*

Vanhat reseptit

Gioanventura Rosetti: *Plichto* (1548)

- Pidetään ensimmäisenä varsinaisena värjäysoppaana

Wanhat reseptit

Yleisoppaiden yleistymien, kuten:

- *The Widdowes Treasure* (1595)
- *The Good Housewife's Jewell* (1596)
- Gervase Markham: *The English House-Wife, Containing the inward and outward Vertues which ought to be in a Compleat Woman.* (1615)
- Ruokareseptien yhteydessä

Vanhat reseptit

- *Moniaita osoituksia, kuinka willaa, pumpulia, silkkiä ja liinaa värjätään eli painetaan. Th. Weiss'eltä.*

OULUSSA, 1854.

- *4 § Tumman punaista willalle ja pumpulille: Kahdelle [naulaa] painettawaa kalua otetaan syötteeksi (beetaksi) 5 luodia muserrettua ja puhdistettua wiinakiweä, 1 l. tina-suolaa (eli tinaa sulattuna siewedessä) ja 4 [naulaa] wettä, joka ensin kiehutetaan $\frac{1}{4}$ osa tiimaa kalun kanssa ja annetaan sitten vielä sen olla alallaan 24 tiimaa siinä. Wäri-liemi tehdään sitte, johon pannaan 12 luodia krappia, 20 l. fernbokkia, 16 l. alunaa ja 3 tuoppia wettä, ja se kiehutetaan sekaisin. Siihen pannaan se värjättävä kalu, annetaan $\frac{1}{4}$ osa tiimaa kiehua, otetaan sitte ylös, wirutetaan ja kuiwataan.*

Vanhat reseptit

- Luonnonväriperinteen uusi nousu 1900-luvun alku
- *Olen usein samoillessani vanhoissa maalaistuvissa nähnyt vuoteenpäällisinä ryijyjä, joiden värit ovat olleet ihastuttavan suloiset ja pehmeät. Ei mitään räikeätä ja nykyajan hermostuneille silmille epämieluisia. Miten on näin ihmeellinen värien sopusointu saatu? Luonnosta, luonnon rikkaista antimista, joita meidän maamme vilisee. Noin puolivuosisataa sitten tyydyttiin siihen, mitä oli kotosalla saatavana, ja kotimaassa tehtiin siitä, mitä parasta voitiin eikä tuotettu ulkomailta aniliinia ja muuta myrkkyä jok'ikiseen vaatekappaleeseen ja lankapakkaan. Vaan sitten on kansanomaisen taito värjätä kasveilla jäänyt unohduksiin. (Käsitemallisuus 6a/1908)*

Vanhat reseptit

[...] Kokonaan tällaiseen pimentoon uskonee tohtori S. V. Hintikka meidänkin kotiteollisuusväen jääneen ryhtyessään arvostelemaan "Suomen Käsityön Ystävain" toimesta syntynyttä rouva Aina Hellenin kirjaa "Neuvoja kotivärjäykseen kasviaineilla".

Myönnämme kernaasti, että tämän muuten oivalliseksi havaitun kirjasen 10 vuotta vanha alkulause voisi olla uudenaikaisempi. Totta on myöskin, että samanlaisen värjäysoppaan puitteissa olisi saatava esitys myöskin muista koteihin soveltuvista värjäysmenetelmistä. Sellaisen "Kotivärjäarin" laadintaa onkin jo suunniteltu.

(Käsiteollisuus 10/1917)

Vanhat reseptit

• Pula-aikana ja sotien aikana värjäyskasvien uusi nousu

• *Se, joka vähänkin on ollut lankojen ja muiden käsityötarpeiden kanssa tekemisissä, tietää kuinka tärkeä värikysymys on. Nykyisin on sopivien värien saanti vaikeampaa kuin ennen. Asiaa auttaaksemme me emme kuitenkaantarvitse korvikkeita tai muita uusia keksintöjä. Kohotamme vain vanhan kotoisen kasveilla värjäämisen taidon sille paikalle, jolle se oikeastaan kotiteollisuudessa kuuluu. Henkilö, joka ei ole perillä edellämämainitusta värjäystavasta, kuvittelee sitä työläämmäksi ja hankalammaksi kuin se on.*

• (Toini Allén, Kasviväriaineiden keruusta ja niillä värjäamisestä, Kotiteollisuus 1942 :1)

Vanhat reseptit

Ongelmia vanhojen reseptien toteuttamisessa:

- Yleinen epämääräisyys
- Mittojen epäselvyys
- Termien ja nimien epäselvyys
- Haitalliset aineet

Wanhat reseptit

The end.